

MEȘTERUL ȘI POETUL POPULAR: ION STAN PĂTRAȘ DIN SĂPÂNȚA

PETRE LENGHEL IZANU

Harnicul și minunatul nostru popor, a fost întotdeauna un nesecat izvor de talente. Din mijlocul lui au ieșit meșteri iscusiți care au sculptat cu măiestrie lemnul sau piatra, au dat viață lutului prin meșteșugul olăritului; pictori populari care au pictat pe sticlă, pânză și lemn dându-le expresivitate artistică, uneori poate naivă; femei istețe care cu mâinile lor îndemânatică și-au împodobit casa și portul; cântăreți talentați care au creat neîntrecute melodii populare și făuritori de versuri care au îmbogățit tezaurul folcloric al producțiunilor populare orale.

Arta populară, sub variatele ei forme, constituie o mărturie vie a însăși vieții poporului nostru în diferitele epoci ale istoriei. De o deosebită importanță etnografică este arta și ornamentația maramureșenilor manifestată prin pirogravură, sculpturi în lemn, cusături și țesături. Această artă este un tezaur de neprețuit.

Din pleiada meșterilor populari maramureșeni, cioplitori în lemn, un loc de frunte îl ocupă Ion Stan Pătraș din comuna Săpânța.

Meșterul Ion Stan Pătraș, tâmplarul de la G.A.C. din Săpânța, e un bărbat chipeș, bine făcut, în vârstă de 55 de ani, care cioplește lemnul cu dalta și pictează în același timp încă de când era copil, meseria care l-a pasionat.

Caracteristice în arta lui sunt crucile în cimitirul satului, care constituie o adevărată expoziție de chipuri, înfățișări și sentimente omenești.

Pe lângă "împestriturile" respective, Ion Stan Pătraș, prin mijlocirea unor imagini plastice reușește să surprindă viața celor decedați așa cum au trăit-o ei, simplu. Astfel pe crucile făcute de acest meșter, se pot vedea sculptați: țărani mulgând oile, culegând toamna fructele, mergând călare la munte sau plimbându-se cu bicicleta prin sat, țărani veselindu-se la nuntă, țărânci torcând sau țesând la război, femei îngrijindu-și copiii sau făcând alte treburi casnice. Imaginile sculptate în lemn de mâna iscusită a meșterului, sunt viu colorate, cu contraste puternice, - scoțându-se în relief unele caracteristici ale îndeletnicirilor lor cât și portul celor decedați.

Prin epuafte originale, în versuri sau proză, ce însoțesc "împestriturile" și imaginile de pe cruci, Ion Stan Pătraș nu este numai un iscusit cioplitor în lemn ci și un talentat versificator popular, inspirându-se în versurile lui din folclorul satului. Iată pe o cruce pe care este zugrăvită o femeie țesând la război, meșterul popular a ilustrat viața decedatei prin versurile:

"Câte zile le-am avut
Multă teară am țesut
Și mult am bătrânit

lată moartea m-a lovit.
Atâta pământ mi-a dat
Două metăre pătrat”

Sub scena care reprezintă un om cu coasa pe umăr și o vacă lângă dânsul, meșterul și poetul popular a scris versurile:

“Aici eu hodinesc
Stan Ion cum mă numesc.
Vă uitați bine la mine
Asta mi-a plăcut pe lume;
A lucra, nu a șede
Fân la Belmănoaie a fa.”

Unele versuri sunt hazlii sau cu conținut moralizator. Pe crucea unui copilaș este desenat un leagăn cu un copil în el, sub ea citim versurile:

“Aici eu mă hodinesc
Pop Griguță mă numesc.
Săracu leagănu meu
Că tânăr l-am lăsat eu.
Hei mămucă, mama me,
Pe mine nu mi-i ave,
Fă-ți altul cocon de-i vre...”

Cu mult tâlc sunt scrise versurile pe crucea decedatei Turda Maria, zugrăvită de meșter la o masă pe care sunt așezate diferite bunătăți:

“Până-am fost pe lume vie
Vă spun ce mi-a plăcut mie:
A vinde și-a cumpăra
Și cașu pe kilă-al da.
Pe banii ce-am câștigat
Tot grădini am cumpărat.
Când am așteptat folosu
Moartea m-a luat cu totu.”

Hărnicia țărăncii muncitoare, care n-a lenevit în viață, sa desprinde din versurile:

“Aicea e locul meu
Bodnar Ileană sunt eu
Pe lume cât am trăit
De nimica n-am lipsit.
C-am lucrat și n-am șezut
Și saci plini am tot avut
Cu mălai și grâu de toamnă
Și-am trăit ca și o doamnă.”

Și hărnicia este simbolizată prin chipul unei femei voinice, alături cu doi saci plini cu cereale.

Meșterul Ion Stan Pătraș, caută să-și extindă meșteșugul său iscusit, arta de a ciopli în lemn, de a zugrăvi și pe alte obiecte în afară de crucile de la cimitir.

Aproape în fiecare casă din Săpânța găsești obiecte casnice sau mobilier țărănesc ca: Blidare, scaune, șifoniere etc., lucrate și "împestrate" de meșterul Ion Stan Pătraș. Artă acestui artist popular, este în plină evoluție, reușind să țină pas cu vremea, să facă o armonioasă îmbinare între vechi și nou.

Din creațiile lui mai demn de relevat este poarta de la sediul G.A.C.* din comună, o adevărată capodoperă populară. Construită într-o simetrie perfectă, cei doi stâlpi cu câte patru imagini, cu versuri adecvate, scrise în limbajul local. Unele din aceste versuri sunt mobilizatoare, îndemnând pe colectiviști la muncă. Imaginile sunt încadrate cu brăulețe în spirale și alte figuri abstracte de ornamentație sculptate în lemn.

Colectiviștii lor muncă, ciobanii păzind oile colectivei, medicul veterinar îngrijind de vite, precum și alți colectiviști executând diferite munci agricole, sunt prinși admirabil de imaginile și versurile lui Ion Stan Pătraș.

Iată cum pe stâlpul din stânga, sub portretul președintelui G.A.C., călare pe un cal citim versurile:

"Președintele Ciorbu
Ce-ndrumă colectivul
Și tot strigă-n gura mare
Să vie care de care
La gospodăria noastră
Toți și cei ce stau pe coastă."

Mai jos vedem imaginea unui cioban ce mulge oile și face brânză, imagine sintetizată prin versurile:

"La gospodăria noastră
Sunt oiță mult frumoasă.
Diuri mulge oile
Și Stan scrie laptele
Și din lapte, caș ne facă
Și l-om mânca cu dulceață."

Pe o altă imagine o colectivistă ține un tăuraș, căruia medicul veterinar îi dă o injecție, iar versurile de sub această imagine arată cum colectiviștii din Săpânța se mândresc cu vitele lor de rasă:

"Tauri frumoși ca noi
Nu sunt nici în Dorohoi.
Mihai cu peria în mână
Îi ceasălă, îi tot scarpină
Doctoru-i de îndemână
Scubli, doctorul vestit
Mult de vite s-a îngrijit."

Pe stâlpul din dreapta sub imaginea unui porumbel al păcii, sunt versurile:

* N. Redacției – Autorul articolului a susurprins umorul savuros al cioplitorului Stan Ioan Pătraș, dar și aberantele „versuri” ce ilustrează „bucuria” și „satisfacția” colectiviștilor de atunci și care erau impuse de activiștii P.C.R.-ului. În aceeași notă erau și „produsele” literare din Cântarea României.

"Pace nouă să ne fie,
Cât om fi-n gospodărie."

În continuare pe acest stâlp, meșterul din imagini și versuri, potrivite, ilustrează cele patru anotimpuri ale anului.

Iarna este redată prin imaginea unor colectivști care satisfacți că au muncit vara și au de toate stau la masa încărcată cu bunătăți și se ospătează:

"Cine vara tot lucrează
Iarna șade și "citează" (citește)
Noi ăst vară am muncit
Și recoltă-am dobândit
Acuma putem șede
La masă și a mânca"

Un colectivist cu coasa în mână și o colectivistă legând snopi, simbolizează strânsul recoltei toamna:

"Hai să mergem mări vecine
Că vedem că toamna vine
Și recolta s-adunăm
Și-n magazin s-o băgăm
Pe la iarnă să avem
Ce mânca și să ședem."

Imaginea altor doi colectivști cu sapele în mână ne reamintește despre lucrările agricole de primăvară și vară și despre îngrijirea culturilor:

"Hai să dăm de până-n zor
Să lucrăm cu mare spor
Că acuma-i de lucrat
La femeie și bărbat.ç
Muncitoru care-i bun
Vara nu mai stă pe drum
Lucră-n gospodărie
Și scapă de sărăcie."

Pe grinda transversală care leagă cei doi stâlpi ai porții, este scrisă o lozincă închinată partidului.

Arta autentică a lui Ion Stan Pătraș, cunoscută și apreciată și peste hotare (săptămânalul francez "Les Lettres Françaises" a publicat recent un document studiu cu reproduceri din creația sa) constituie o mândrie națională, ea îmbogățind tezaurul spiritual al poporului nostru.